

DELOVANJE I RAZVOJ ORGANIZOVANOG KRIMINALITETA U POSLOVIMA TRGOVINE LJUDIMA

Dragana Petrović*

U svetu u kome je pomenen smisao, vrednosti i vizije, izrazita prilagodljivost raznih formi organizovanog kriminaliteta, neverovatan magnetizam u neumerenosti maksimiziranja profita, poroznost granica između država i njihovo povezivanje na svim nivoima... deluju kao epidemija. Izgleda da ništa ne uspeva tako dobro kao organizovani kriminalitet. Ovakva ocena je, možda preterana i deluje kao zastrašujuća utvara. Kao usud. O tome govori autor u ovom članku i ističe - u skladu sa tim i rasprava o ovoj izuzetno značajnoj temi sa ponuđenim rešenjima na putu uspešnog suprotstavljanja označenoj pojavi, kao da tonu u živo blato. U isto vreme, autor kaže i to kako se pokazalo da je međunarodna zajednica veoma zainteresovana da se bavi ovom vrstom organizovanog zločina, i da se stvari "isteruju na čistinu". Ali istovremeno, pokazalo se da su takva nastojanja u svojoj realizaciji ostala zatvorena u "paklenom krugu", bez izlaza. Kao da se ne pomalja put do drugačije, bolje budućnosti kao realne mogućnosti. Otuda je, ističe autor ovog teksta, shvatljiv i napor da se nadmudre i blokiraju okolnosti koje okružuju i pospešuju manifestacije tog oblika organizovanog zločina, jer ova izuzetno opasna forma kriminaliteta, nesumnjivo širi prostor svoje moći, uvećava svoju snagu, silno se razgranjava...

KLJUČNE REČI: krivično pravo, organizovani kriminalitet, ponuda i potražnja, međunarodni standardi, stanje na nacionalnom nivou

1. ODABRANE NAPOMENE O OVOJ TEMI

Interes međunarodne zajednice za sprečavanje trgovine ljudima postoji još od početka 20. veka. Međutim, tek je 2008. međunarodna zajednica prvi put postigla saglasnost na koji način da definiše "trgovinu ljudima" - u Protokolu za prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje trgovine licima, usvojenom na tzv. Bečkom Forumu. Održan u formi globalne konferencije od 13. do 15. februara 2008. u Beču sa ciljem da se podigne globalna svest o problemu trgovine ljudima, Forum je uključio preko 1500

* Naučni saradnik Instituta za uporedno pravo, Beograd, email: suzana@jura.kg.ac.rs

visokih vladinih zvaničnika i delegata zemalja članica Ujedinjenih nacija, poslovnih ljudi, predstavnika NGO, akademske zajednice, kao i žrtve trgovine ljudima iz 116 zemalja.¹

Prilikom eksplikacije odnosnog problema, moramo imati u vidu da ne postoji međunarodni konsenzus u pogledu stvarnih razmera koje je poprimilo ropstvo u 21. veku. Razlog za to je što nedostaju "kvantitativne informacije i razumevanje obima i razvijenosti trgovine ljudima širom sveta."² Sektor UN za borbu protiv narkotika i kriminaliteta izveštava da se trgovina ljudima vrši iz 127 zemalja porekla u 137 zemlje krajnje destinacije. Kevin Bejls (*Kevin Bales*), ekspert u oblasti proučavanja modernog ropstva, procenjuje da su oko 27 miliona ljudi širom sveta žrtve trgovine ljudima.³ Međunarodna organizacija rada (*ILO*) procenjuje da su oko 12,3 miliona ljudi (uključujući i decu) žrtve prinudnog rada dužničkog ropstva ili seksualnog ropstva. ILO procenjuje da su od ovih 12.3 miliona ljudi, njih 2.4 miliona žrtve trgovine ljudima, ili unutar ili izvan nacionalnih granica.⁴ Jedna američka studija koju je finansirala vlada SAD, procenjuje da su oko 800 000 pojedinaca žrtve međunarodne trgovine ljudima na godišnjem nivou. Ali ova studija ne uključuje milione žrtava trgovine ljudima unutar granica svoje zemlje.⁵

Nažalost, bez obzira na ove visoke cifre, broj osuđenih lica za krivično delo trgovine ljudima je izuzetno mali. Prema procenama Vlade SAD-a za fiskalnu 2007. godinu, samo 35 lica su optužena za trafikingu u 2005. 99 lica u 2006. i 17 lica u 2007. Ove brojke ukazuju na neuspeh policije i tužilaštva u istraživanju slučajeva trgovine ljudima u svrhu prinudnog rada.⁶

Većinu ovih žrtava, oko 15-20 miliona, čine prinudni radnici u Indiji, Pakistanu, Bangladešu i Nepal. Ostale ozloglašene lokacije trgovine ljudima su Jugoistočna Azija, Severna i Zapadna Afrika i delovi Južne Amerike. Međutim, ropstvo nije samo problem ovih lokacija, već problem celog sveta, uključujući i Evropu i SAD. Novi talas izbeglica iz Sirije, Pakistana, Avganistana..., samo je dodatno usložio, već i onako izuzetno složenu i tešku situaciju u identifikovanju, praćenju žrtava trgovine ljudima, u otkrivanju kriminalnih delatnosti i kažnjavanju kriminalnih organizacija koje se bave ovom vrstom "biznisa".

¹ U.N. Global Initiative to Fight Human Trafficking, U.N. Office on Drugs & Crime, The Vienna Forum Report: A Way Forward to Combat Human Trafficking 2 (2008) [hereinafter Vienna Forum Report], available at <http://www.un.org/ga/president/62/ThematicDebates/humantrafficking/ebook.pdf>.

² *ibid.*, str. 396-7.

³ Kevin Bales, *Disposable People: New Slavery in the Global Economy* 8 (Univ. of Cal. Press rev. ed 2004) (1999).

⁴ Prema izveštaju o trgovini ljudima iz 2010, preko 12,3 miliona ljudi i dece se nalaze u nekoj vrsti prinudnog rada, dužničkog ropstva ili prinudne prostitucije. Međunarodna organizacija rada procenjuje da je 32% žrtava trafikinga bilo primorano na rad, UN Sektor za borbu protiv droge i kriminala procenjuje da je taj broj 28%, a Međunarodna organizacija za migraciju stanovništva procenjuje da je to cifra od 14%. Podaci Ministarstva pravde SAD-a za period 2001-2005. otkrivaju da se u presuđenim slučajevima koji su se odnosili na trgovinu ljudima, 24% slučajeva odnosilo na trafikingu u svrhu prinudnog rada. Čak i najkonzervativnije procene, 14% od 12,3 miliona žrtava trafikinga, ukazuju da su najmanje 1,68 miliona osoba žrtve trafikinga u svrhu prinudnog rada.

Procenjuje se da se u SAD godišnje "uveze" između 14500 i 17500 osoba koje su žrtve trafikinga. Podaci Ministarstva pravde SAD-a za period 2007-2008. ukazuju da se u presuđenim slučajevima trafikinga, 11.9% slučajeva odnosilo na trafikingu u svrhu prinudnog rada. Analiza trgovine ljudima, koju je sprovela vlada SAD-a i njen *Accountability Office* 2006. godine, ukazuje da su 34% svih žrtava trafikinga bile u svrhu prinudnog rada. Na osnovu ovih procena može se zaključiti da godišnje u SAD-u postoji između 1800 do 5950 lica koja su žrtve trafikinga u svrhu prinudnog rada. <https://www.copyright.com/cc/basicSearch.do?&operation=go&searchType=o&lastsearch=simple/all=on&titleOrStdNo=074-1759>

⁵ Cit. prema: <https://www.copyright.com/cc/basicSearch.do?&operation=go&searchType=o&lastsearch=simple/all=on&titleOrStdNo=074-1759>

⁶ *Ibid.*

Američka Vlada procenjuje da svake godine u SAD ilegalno uđu oko 18000 do 20000 pojedinaca kao žrtve trgovine ljudima. Takođe se procenjuje da se u SAD-u, u svakom trenutku, između 30 000 i 50 000 osoba nalazi u seksualnom ropstvu. U Evropi se procenjuje da se na godišnjem nivou oko 120 000 žena i dece dovedu kao roblje u Zapadnu Evropu. EUROPOL je 2008. saopštio da "poslednjih godina postoji trend povećavanja broja žrtava trgovine ljudima u EU, posebno iz Ruske Federacije, Ukrajine i Centralne i Jugo-istočne Evrope. Zemlje članice EU, u svojim pojedinačnim izveštajima o trgovini ljudima, navode da žrtve dolaze iz Azije, Afrike i Latinske Amerike.⁷

Kada govorimo o Rusiju, prema (ne)zvaničnim podacima, procenjuje se da se svake godine između 20 000 i 60 000 lica u Rusiji prevarom nađe u lancu trgovine ljudima, kao i da su do 2006. najmanje pola miliona ruskih građana bili žrtve ove trgovine (Danilkin, 2006).⁸ "Pravda" je 2006. izvestila da su ruske nevladine organizacije izrazile svoju duboku zabrinutost zbog eskalacije trgovine ljudima i procenile da je 90% žena koje su žrtve trgovine bile mlađe od 25. godina.⁹ Ove organizacije ističu da je problem toliko narastao da predstavlja opasnost po nacionalnu bezbednost zemlje (Buckley 2009).¹⁰

Na pitanje "Šta mislite koliko je veliki problem trgovine ljudima (žena, devojaka, muškaraca i dečaka) u Rusiji?", 17,3% anketiranih je odgovorilo da priznaje da ne zna koliko ljudi godišnje postanu žrtve trafikinga u Rusiji. Samo 6% misli da je taj broj veoma mali (nekoliko stotina godišnje), 12% anketiranih smatra da je problem "umeren" i da ovaj broj uključuje 2000 do 5000 ljudi na godišnjem nivou. Većina ispitanika (33,2%) je odgovorilo da smatra da problem eskalira i dobija ozbiljnije razmere sa oko 5000-10000 žrtava godišnje. 18,4% ispitanika smatra da je problem veliki i da se broj žrtava kreće između 10000-20000 godišnje. 13,2 % tvrdi da je problem već ogroman i da uključuje preko 20000 žrtava godišnje. Na osnovu rezultata ove ankete koja je objavljena u ruskim novinama, može se zaključiti da je većina ruskih građana značajno potcenila u kojoj meri je ovaj problem eskalirao, navodeći male brojeve žrtava, iako čak jedna trećina ispitanika smatra da je problem veliki.¹¹

Trgovina ljudima se razlikuje od "krijumčarenja ljudima". Krijumčarenje ljudima se definiše kao "obezbeđivanje ilegalnog ulaska neke osobe u određenu zemlju za koju ova nema državljanstvo ili dozvolu boravka u cilju ostvarivanja direktne ili indirektno finansijske ili druge materijalne dobiti."¹² Krijumčarenje se razlikuje od trgovine ljudima jer ne uključuje prinudu, već je to dobrovoljna odluka pojedinaca da plate krijumčaru da im pomogne da ilegalno uđu u neku zemlju. Ovde se odnos između krijumčara i pojedinca završava kada pojedinac dospe u zemlju željene destinacije, dok žrtva trgovine trpi eksploataciju i nakon prispeća na krajnju lokaciju.¹³

⁷ Trafficking in Human Beings in the European Union: A Europol Perspective. Europol, Feb. 2008, at, http://www.europol.europa.eu/publications/Serious_Crime_Overviews/Trafficking_in_human_beings_2008.pdf

⁸ US State Department, Trafficking in Persons Report, 2006. vid. <http://www.state.gov/g/tip/rls/tiprpt/2006>.

⁹ Ibid.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Pravda, 22 March 2006. vid: <http://english.pravda.ru/russia/politics/77696-trafficking-o>, accessed 25 September 2008.

¹² Protocol Against the Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air, Supplementing the United Nations Convention Against Transnational Organized Crime art. 3, Nov. 15, 2000,

http://www.uncjin.org/Dosuments/Conventions/dcatoc/final_documents_2/convention_smug_eng.pdf.

¹³ Cit. prema: <https://www.copyright.com/ccc/basicSearch.do?&operation=go&searchType=o&lastsearch=simple/all=on&titleOrStdNo=074-1759>

1.1. Lične i socijalne karakteristike žrtava trgovine ljudima

Tipične žrtve trgovine ljudima su "žene i mlade devojke koje su siromašne, nezaposlene, neobrazovane i koje su žrtve akutne nezaposlenosti, diskriminacije i nedostatka ekonomskih mogućnosti u svojim zemljama. Međutim, ovi faktori nisu opredeljujući za sve žrtve trgovine ljudima. I ostali pojedinci su, takođe, plen trgovine, uključujući i obrazovane, zaposlene osobe koje govore više stranih jezika, jer takve osobe imaju veću slobodu kretanja i putovanja i bolje komunikacione veze na globalnom nivou, što smanjuje troškove transporta (krijumčarenja).¹⁴ Dona M. Hjuž (*Donna M. Huges*), ekspert u oblasti *sex-trafficking*-a i profesor na Univerzitetu Roud Ajland, smatra da neke žene iz Rusije i Ukrajine upravo dolaze u zemlju krajnje destinacije znajući da će tamo raditi kao prostitutke, sa idejom kao onom iz filma "*Pretty Woman*", kao jednim od najpopularnijih filmova u ovim zemljama. Njihov moto je "Pa, ovo i ne mora da bude tako loše".¹⁵

Američki Stejt department procenjuje da 80% transnacionalnih žrtava trgovine čine žene i devojke, od kojih je 50% maloletno. Prema podacima CIA-e, 75% transnacionalnih žrtava trgovine ljudima završi kao seksualno roblje.¹⁶

Iako se često zanemaruju kao žrtve, muškarci čine 2% žrtava trgovine ljudima u cilju seksualnog iskorišćavanja. Stejt Department smatra da je ovaj procenat znatno veći, ali da se zbog društvene neprihvatljivosti dečaka kao seksualnih žrtava, ovakvi slučajevi ne prijavljuju.¹⁷

Prosečni uzrast žrtava je sve mlađi. "Dok su žrtve nekad bile mahom 20-togodišnjakinje, sada se 13-togodišnje devojčice sve češće sreću. Sve veća potražnja za "agresivnim i opasnim seksom" podstiče "trgovce" da regrutuju sve mlađe devojčice, jer su one manje sklone da protestuju. Ove žrtve su izložene i drugim rizicima, uključujući HIV/AIDS i druge smrtonosne bolesti."¹⁸

Trgovinu ljudima vrše "međunarodna kriminalna udruženja, ...porodične operacije sa porodičnim vezama u stranim zemljama, ...biznisi u privatnim rukama sa kontraktorima i agentima ... površna poznanstva...". U Evropskoj uniji većina kriminalnih organizacija koje se bave trgovinom ljudima ispunjavaju kriterijume koje ih definišu kao organizovani kriminalitet. U Izveštaju američkog Kongresa se zaključuje da "trgovinu ljudima sve češće vrše dobro organizovana, sofisticirana kriminalna preduzeća", kao i da je to "najbrže rastući izvor profita za organizacije organizovanog kriminaliteta."¹⁹

1.2. "Mreža zločina"

Međunarodno tržište trgovine ženama i decom u cilju prostitucije je, poslednjih tridesetak godina, više nego živo. Trgovina ljudima je, posle trgovine drogom i oružjem, treća po redu najprofitabilnija organizovana kriminalna delatnost. Upravo, prema raspoloživim podacima, neke kriminalne organizacije se u ovom poslovanju

¹⁴ Trafficking Victims Protection Act of 2000, 22 U.S.C. § 7101(b)(4)(2008).

¹⁵ Peter Landesman, *The Girls Next Door*, N.Y. Times Mag., Jan. 25, 2004. str. 33-46.

¹⁶ Trafficking in Persons Report June 2005, <http://www.state.gov/documents/organization/47255.pdf>

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Peter Landesman, op. cit., str. 35-6.

¹⁹ Trafficking Victims Protection Act of 2000, 22 U.S.C. § 7101(b)(11)(2008).

prebacuju sa trgovine drogom na trgovinu ljudima, jer je rizik manji, a zarada veća. Interpol je procenio da profit od trgovine ljudima dostiže cifru od 19 milijardi dolara na godišnjem nivou. Međunarodna organizacija rada procenjuje da je godišnji profit 217.8 milijardi dolara, ili 23 000 dolara po žrtvi.²⁰ U kojoj meri se krše ljudska prava zavisi od nabavke žrtava trgovine ljudima iz zemalja porekla i od njihove potražnje u svrhu seksualne eksploatacije u zemljama destinacije.²¹

Države koje se navode kao zemlje porekla žrtava su Nezavisne Države Komonvelta, Centralna i Jugoistočna Evropa, zapadna Afrika i Jugoistočna Azija, a zemlje destinacije Severna Amerika, Zapadna Evropa i Azija, posebno Zapadna Azija. Tranzitne zemlje su zemlje Centralne i Jugoistočne Evrope i Zapadne Evrope.²²

Kao što smo već pomenuli u prethodnom delu teksta, "trgovci" često deluju u okviru velikih organizacija koje kontrolišu ceo proces, od regrutovanja, eksploatacije do deljenja profita. Za razliku od klasičnog tržišta, ovde nema očiglednih kupoprodajnih transakcija koje se mogu analizirati. Zaključak da ne postoje precizni podaci o "cenovniku" u ovakvoj trgovini je rezultat nepostojanja tradicionalnih transakcija. Međutim, može se pretpostaviti da kriminalne organizacije koje se bave trgovinom ljudima posluju u cilju optimiziranja profita. One su dobro izvagale korist koju imaju od ovakvih aktivnosti u odnosu na operativne troškove. Benefiti, pre svega, uključuju profit koji se ostvaruje organizacijom prostituisanja žrtava. Operativni troškovi uključuju direktne troškove, plus rizik od razotkrivanja i kažnjavanja. Trgovina ljudima nastavlja da cveta, jer ostaje visoka nagrada za relativno mali rizik poslovanja.²³

Međunarodna organizacija rada (*ILO*) je napravila studiju sa empirijskom analizom transnacionalne trgovine ljudi u svrhu seksualne eksploatacije i zaključila da je potražnja za žrtvama "veća u onim zemljama koje su otvorenije za procese globalizacije i koje imaju veću stopu kriminaliteta u oblasti prostitucije, kao i da dolazi do veće "ponude i isporuke" žrtava iz zemalja u kojima je nezaposlenost među ženama veća. Takođe, američki Kongres je zaključio da je "loš položaj žena u mnogim zemljama sveta doprineo cvetanju industrije kao što je trgovina ljudima". Pri tom, visoki nivoi korupcije u zemljama porekla olakšavaju "trgovcima" da regrutuju veći broj žrtava." Iz perspektive potražnje, podaci iz ove studije podržavaju zaključak da su "ekonomske i finansijske reforme, podizanje barijera u trgovinskim odnosima, u smislu ukidanja mnogih zakona, ostavili dosta prostora za ilegalnu trgovinu svake vrste, pa i ljudima, omogućavajući veću fleksibilnost "trgovcima" u izvođenju njihovih operacija i ostvarivanju profita. Treba naglasiti da od kvaliteta granične kontrole u mnogome zavisi potražnja za žrtvama trgovine ljudima.²⁴

Prema mišljenju Antonija Koste (*Antonio Maria Costa*), izvršnog direktora Sektora za borbu protiv narkotika i kriminaliteta Ujedinjenih nacija, dostupna sredstva transporta i

²⁰ Trgovinom ljudima se samo u Evropi godišnje stiče prihod od trinaest milijardi dolara, od čega oko sedam milijardi dolara od prostitucije žrtava trgovine ljudima. Na globalnom nivou, seksualnom eksploatacijom žrtava trgovine ljudima ostvaruje se profit od oko šezdeset milijardi evra godišnje. To je 400% više nego pre deset godina, te u finansijskom smislu predstavlja izjednačenje sa trgovinom narkoticima. Procenjuje se da se u Srbiji oko 1200 osoba odaje prostituciji, a da prihodi od prostitucije iznose blizu četrdeset miliona evra godišnje. Cit. prema: G. Bošković, S. Mijalković, Međunarodna saradnja u oduzimanju prihoda stečenih organizovanim kriminalom, Strani pravni život, 1/2009, Beograd, str. 192.

²¹ Cit. prema: <https://www.copyright.com/ccc/basicSearch.do?operation=go&searchType=o&lastsearch=simple/all=on&littleOrStdNo=074-1759>

²² U.N. Office in Drugs&Crime, Trafficking in Persons: Global Patterns, Apr. 2006. at 80

²³ G. Danilova-Trainova&P. Besler, Globalization and the Illicit Market for Human Trafficking: An Empirical Analysis of Supply and Demand 2, vid. http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ad_norm/---declaration/documents/publication/wcms_082931.pdf

²⁴ Ibid.

globalna sredstva elektronske komunikacije su, takođe, faktori koji povoljno utiču na ovu vrstu kriminaliteta. "Sve ovo olakšava globalnu trgovinu i usluge, pa i trgovinu ljudima. Žrtve trgovine su, pre svega, ljudska bića kojima se trguje kao običnom robom koja se kupuje i prodaje u okviru seks-industrije u zemljama krajnje destinacije."²⁵

Da bi se iskorenila trgovina ljudima potrebno je da države, kao i međunarodne organizacije i nedržavna tela blisko sarađuju kako bi se uhvatili u koštac sa faktorima ponude i potražnje koji omogućavaju održivost tj. funkcionisanje tržišta koje se bavi trgovinom ljudima u svrhe prostitucije. Države moraju da posvete posebnu pažnju ovim faktorima u okviru kontrole svojih granica i domaće legislative. Šta više, države mogu da iskoriste svoju legislativu i uključe i nedržavne aktere u borbu protiv trgovine ljudima u svrhu prostitucije.

2. STANJE NA NACIONALNOM NIVOU

Za naše razmatranje koje smo, u jednom sveukupnom pristupu, učinili sa namerom da izvučemo zanimljive i aplikativne zaključke koji mogu doprineti efikasnijem suzbijanju i kontroli ovog osobenog društvenog zla, "pošli" smo od istraživanja Viktimološkog društva Srbije iz koga se vidi da je Srbija zemlja tranzita trgovine ljudima, ali i zemlja regrutovanja, privremenog ili krajnjeg odredišta žena i devojčica koje se prodaju u svrhu seksualne eksploatacije.²⁶ Žrtve, većinom iz istočnoevropskih, siromašnih zemalja - Moldavije, Rumunije, Ukrajine i Bugarske završavaju u zemljama zapadne Evrope, na Kosovu, u Bosni i Albaniji. Romska deca se, takođe, prebacuju u zapadnu Evropu za prosjačenje i krađu. I kineski državljani se tranzitiraju preko Srbije u zemlje zapadne Evrope.

Kako pokazuju dobijeni podaci, putevi trgovine ženama uglavnom polaze iz zemalja bivšeg SSSR-a (Ukrajine i Moldavije), vode preko Rumunije, Bugarske, nešto ređe Mađarske, do Srbije i Crne Gore. Kroz Srbiju, kanali trgovine ženama idu od severa prema jugu - prema Kosovu i Makedoniji, odnosno prema Crnoj Gori, pa u Italiju i Albaniju, i od istoka ka zapadu - prema Republici Srpskoj i Hrvatskoj, izuzetno prema severu - Mađarskoj. Kada su u pitanju naše državljanke, njima se trguje uglavnom u okviru granica naše zemlje, ali i van, u inostranstvu - najviše u Bosni, Makedoniji i Italiji. Na srpsku teritoriju strane državljanke ulaze legalno ili ilegalno, različitim prevoznima sredstvima ili pešice. Beograd predstavlja privremenu ili trajnu destinaciju - većina žena žrtava trgovine; istovremeno jedan je od glavnih tranzitnih centara u kome se ove neko vreme zadržavaju, a zatim prodaju dalje.²⁷

Rezultati istraživanja trgovine muškarcima pokazuju, pak, da je naša zemlja poslednjih godina bila primarno zemlja tranzita, a sekundarno zemlja porekla žrtava. Radi se, naime, o trgovini kroz Srbiju migranata poreklom iz Avganistana, Iraka, Irana, Turske, Kine,

²⁵ Karin Strohecker, Soaring Human Trafficking Demands Gout Ctaskdown - UN, Reuters Africa, Feb. 12, 2008. at 27, vidi: http://www.coe.int/T/E/human_rights/trafficking/PDF_Conv_197_Trafficking_E.pdf

²⁶ Dobijenim na osnovu istraživanja koje je sprovedeno 2003. godine, od strane Viktimološkog društva Srbije, a objavljenom 2004. godine. Reč je o svojevrsnom istraživačkom zahvatu koji nam je prvi put ponudio najkompletniji uvid u rasprostranjenost, strukturu i karakteristike trgovine ljudima, ali i način funkcionisanja raspoloživih mehanizama za njeno suzbijanje i prevenciju. - S. Čopić: Cit. prema V. Nikolić-Ristanović, Trgovina ljudima u Srbiji, Viktimološko društvo Srbije i Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS), Beograd, 2004, str. 115-118.

²⁷ V. Nikolić-Ristanović, S. Čopić, S. Milivojević, B. Simeunović-Tomić, B. Mihić, Trgovina ljudima u Srbiji, Viktimološko društvo Srbije i Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS), Beograd, 2004, str. 99-101 i 128-130.

Rumunije, Pakistana i Bangladeša u pravcu Mađarske ili Hrvatske, ka zapadnoevropskim zemljama - Nemačka, Italija i Velika Britanija. Putevi transfera muškaraca žrtava trgovine preko Srbije obavljaju se između granica Srbije i Bugarske (kod Zaječara) i Rumunije (kod Vršca, oko Velikog Gradišta i Bele Crkve), na ulazu. Iz Mađarske se to čini, kraćim zadržavanjem u Subotici iz Hrvatske u Šidu, na izlazu iz zemlje. Žrtve prelaze granicu na legalan, ili i na različite ilegalne načine: suvozemnim putem različitim prevoznim sredstvima ili pešice, ili rečnim putem - preko Dunava.²⁸

Kako pokazuju podaci iz godišnjeg izveštaja Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije, Uprave granične policije, Odeljenja za suzbijanje prekograničnog kriminala i kriminalističko-obaveštajne poslove o postignutim rezultatima na polju suzbijanja trgovine ljudima i legalnih migracija u 2007. godini,²⁹ i dr. u periodu od 2004. do 2007. godine, policija je identifikovala 213 žrtava, a od tog broja 79 (37, 1%) žrtava bilo je muškog pola, 26 (32,9%) maloletnih i 53 (67,1%) punoletnih. Ako se uporedi 2004. godina i 2005. godina, primećuje se da je došlo do smanjenja ukupnog broja žrtava oba pola za 25%, ali da se broj maloletnih žrtava muškog pola udvostručio. Ovaj trend se nastavio i naredne 2006. godine, kada se ukupan broj žrtava oba pola povećao za 60% u odnosu na 2004. godinu, a za oko 115% u odnosu na prethodnu godinu, s tim što su po prvi put u posmatranom periodu identifikovane i punoletne žrtve muškog pola. Ovde je važno pomenuti i da je MUP Republike Srbije identifikovao najveći broj žrtava tokom perioda od 2004. do 2007. godine.³⁰

Ovi fragmenti za uvid poslužiće nam kao okvir i podloga na kojoj ćemo preciznije odrediti osnovni problem. To je suština ali i alternativa trenutnom pristupu ovoj vrsti kriminaliteta u našoj zemlji. Zato se i vraćamo na početak ovog tematskog područja i osvetljavamo neke od problematičnih tačaka koji utiču na kreiranje adekvatne politike suprotstavljanja trgovine ljudima.

U tom smislu, najpre treba istaći da vlada Srbije nije u potpunosti ispunila minimalne zahteve za eliminisanje trgovine ljudima, ali čini značajne napore u tom pravcu, i ipak beleži odgovarajući napredak na tom planu.

Kako je, već više puta primećeno, naša zemlja je sa ciljem realizacije efikasne politike suprotstavljanja trgovine ljudima i zaštite žrtava, preduzela niz aktivnosti.

Na terenu konkretnog postupanja u tom pravcu, a sa razlozima od kojih svaki ima specifičnu težinu i značenje, ovde ćemo pomenuti nekoliko pokušaja da se do postavljenih ciljeva i dođe. Naime, decembra 2000. godine u Palermu je usvojena Konvencija UN za borbu protiv transnacionalnog organizovanog kriminaliteta sa dopunskim protokolom (2003). Bivša SRJ je potpisala i potvrdila ovu Konvenciju i njene dopunjujuće protokole - Protokol za prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudskim bićima, naročito ženama i decom i Protokol protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i vazduhom,³¹ 22. jula 2001. godine, (a koja je od strane Republike Srbije kao sukcesora bivše SRJ Vlada i ratifikovala). Treba reći da se ovaj dokument UN snažno reflektovao na uspostavljanje novih pravnih i institucionalnih okvira na problem trgovine ljudima u našoj zemlji.

²⁸ Ibid.

²⁹ Vid. o tome opširnije, Ibid, str. 61-64.

³⁰ Naime, u 2007. godini, je zabeleženo značajno povećanje - 85% u odnosu na 2006. godinu, a za 174% u odnosu na 2004. godinu. Što se tiče žrtava muškog pola, ukupno su identifikovane 62 žrtve, što je za 64,6% od ukupnog broja evidentiranih maloletnih i punoletnih žrtava oba pola u 2007. godini, čime je zabeležen značajan porast u odnosu na prethodnu, a posebno u odnosu na 2004. godinu.

³¹ "Službeni list SRJ" - Međunarodni ugovori, br. 6/2001

Takođe, od posebnog je značaja i Konvencija Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima (2005), a koju je Državna zajednica SCG potpisala 16. maja 2005. godine, u Varšavi, a Republika Srbija potvrdila 18. marta 2009. godine.³²

Globalni plan akcija na međunarodnom nivou ukazao je na niz ciljeva koje bi trebalo ugraditi u nacionalno zakonodavstvo. I upravo, tokom poslednjih godina učinjeni su značajni pomaci u otklanjanju nedostataka iz ranijeg zakonodavstva i daljem jačanju krivičnopravne zaštite. U tom kontekstu, skrećemo pažnju da je prva inkriminacija trgovine ljudima iz čl. 111v ranijeg KZ RS uvedena 2003. godine, Zakonom o izmenama i dopunama Krivičnog zakona Srbije, usvojenim aprila 2003.³³

Inače, pažnju privlači činjenica da na zakonodavnom planu u cilju suzbijanja ovog vida kriminaliteta u našoj zemlji, za razliku od nekih drugih, ne postoji poseban zakon o trgovini ljudima, već se konkretne norme za postizanje postavljenih ciljeva mogu naći u: Krivičnom zakoniku,³⁴ Zakoniku o krivičnom postupku,³⁵ Zakonu o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih dela,³⁶ Zakonu o prekršajima,³⁷ Zakonu o strancima³⁸ i Zakonu o zaštiti državne granice³⁹.

Usled odsustva saglasnosti sa definicijom iz Protokola za prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudskim bićima, naročito ženama i decom, prvenstveno u oblasti zaštite maloletnih lica, kao i zbog "terminološke zbrke i konfuzije" u pogledu unutrašnjeg sadržaja ove odredbe, što je imalo za posledicu istovremeno sankcionisanje, kako aktera u trgovini ljudima, tako i onih u krijumčarenja ljudi, ova odredba je zamenjena normativnim rešenjima iz Krivičnog zakonika 2005. godine.⁴⁰

Stvaranjem nove koncepcije o kažnjavanju za trgovinu ljudima formulisanim inkriminacijama: krivično delo trgovine ljudima (čl. 388. KZ) i trgovini decom radi usvojenja (čl. 389. KZ) - glava XXXIV "Krivična dela protiv čovečnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom", kao i "nedozvoljen prelaz državne granice i krijumčarenje ljudi" čl. 350. u okviru glave XXXI novog KZ, domen krivičnopravne zaštite od ove vrste aktivnosti, dobija potpuno drugačiji oblik i suštinu.⁴¹

Isto tako, u skladu sa napred preuzetim obavezama, tokom poslednjih godina su učinjeni značajni pomaci - najpre u pogledu uspostavljanja i razvijanja nacionalnih mehanizama suprotstavljanja trgovini ljudima. Od formiranja Nacionalnog tima za borbu protiv trgovine ljudima, Republičkog tima za borbu protiv trgovine ljudima, Saveta za borbu protiv trgovine ljudima i dr.

³² Službeni glasnik RS, br. 19/09

³³ Službeni glasnik RS, br. 39/03

³⁴ Krivični zakonik, ("Sl. glasnik RS", br. 85/05, 88/05, 107/05, 72/09, 111/09, 121/12, 104/13 i 108/14)

³⁵ Zakonik o krivičnom postupku ("Službeni glasnik RS", br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014).

³⁶ Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih dela ("Sl. glasnik RS", br. 42/2002, 27/2003, 39/2003, 60/2003, 67/2003, 29/2004, 58/2004 - dr. zakon, 45/2005, 61/2001, 72/2009, 72/2011, 101/2011 i 32/2013).

³⁷ Zakon o prekršajima ("Sl. glasnik RS", br. 65/2013 i 13/2016).

³⁸ Zakon o strancima ("Sl. glasnik RS", br. 97/2008)

³⁹ Zakon o zaštiti državne granice ("Sl. glasnik RS", br. 97/2008 i 20/2015)

⁴⁰ B. Simeunović-Patić, cit. prema V. Nikolč-Ristanović, Trgovina muškarcima u Srbiji, Viktimološko društvo Srbije, Beograd, 2009, str. 153.

⁴¹ Ibid.

U istom smislu, posebnu pažnju ovde privlači činjenica da je Vlada Republike Srbije 2006. godine, usvojila Strategiju borbe protiv trgovine ljudima⁴² kojim su utvrđeni strateški ciljevi, mere i aktivnosti svih onih koji na bilo koji način učestvuju u borbi protiv trgovine ljudima (11 strateških ciljeva). Takođe, od značaja je i usvajanje akcionog plana koji omogućava implementaciju Strategije (i na koji se čekalo skoro tri godine). Tako je 30. aprila 2009. godine Vlada Republike Srbije usvojila Zaključak o usvajanju Nacionalnog plana akcije za borbu protiv trgovine ljudima za period od 2009. do 2011. godine. Iste te godine (2009) usvojena je i Strategija suprotstavljanja ilegalnim migracijama u Republici Srbiji za period 2009 - 2011. godine.⁴³ Na ovom mestu važno je primetiti i da su u prethodnih par godina preduzete brojne aktivnosti u pravcu edukacije stručnjaka o ovom veoma složenom i komplikovanom problemu, obuhvatanjem velikog broja policajaca, tužilaca, sudija, socijalnih, prosvetnih i zdravstvenih radnika, novinara...

Napori međunarodne zajednice koji se odnose na ovaj problem imaju određeni efekat u sprečavanju i borbi protiv trgovine ljudima, jedino ukoliko se realizuju i na nacionalnom nivou. Ovaj posebni paralelizam, odnosno angažovanje adekvatnih struktura za borbu protiv označenog vida organizovanog kriminaliteta u svim zemljama i njihovo angažovanje u međunarodnim naporima u ovoj oblasti, prioritet je u procesu budućeg postupanja. Da ponovimo, ne bez razloga: globalni problemi zahtevaju globalna rešenja. Ipak, čini se da je najznačajniji problem i dalje problem pravne regulative, odnosno zahtev da se ona poboljša i prilagodi aktuelnim posebnim obeležjima ovog izuzetno opasnog fenomena koji se u našoj stvarnosti potvrđuje u svoj svojoj kompleksnosti (prerušen u "hiljade" iznijansiranih oblika koji neprekidno izmiču superiornošću u svom ispoljavanju i kompromitovanjem skoro svih metoda i sredstava u borbi sa njim).

ZAKLJUČAK

U permanentnoj ekspanziji sa svojom razarajućom suštinom, radi se ovde o izuzetno opasnoj pojavi koja nije nova ali danas izaziva posebnu pažnju i to, ne samo zbog toga što je u stalnom i dinamičnom usponu, već i zbog toga što zahvaljujući dobro organizovanim međunarodnim kriminalnim mrežama, u sofisticiranijem pakovanju, pokazuje sve žešće svoje pravo lice. Upravo, uz gusto razapetu organizacionu mrežu, sa pripadajućom infrastrukturuom na svetskoj sceni, gotovo je suvišno upozoravati kako se ovaj tip organizovanog kriminaliteta duboko infiltrirao u svaku poru našeg životnog sistema, demonstrirajući koliko može biti malignan i destruktivan. Međunarodna reakcija na probleme suprotstavljanja organizovanom kriminalitetu, predstavlja jedini adekvatan odgovor na činjenicu da je ova vrsta organizovanog zločina globalni fenomen koji u našoj stvarnosti neprekidno izmiče u sve savršenijim varijantama svog ispoljavanja. U svakom slučaju, napori međunarodne zajednice koji se odnose na trgovinu ljudima mogu imati određeni efekat jedino ukoliko se realizuju i na nacionalnom nivou (inkorporacija međunarodnih standarda na operativnom i strateškom nivou u nacionalni nivo zakonodavstva borbe protiv tog vida organizovanog kriminaliteta).

⁴² Strategija borbe protiv trgovine ljudima u Republici Srbiji, "Službeni glasnik RS", br. 111/06.

⁴³ Vid. o tome opširnije V. Nikolić-Ristanović, Ibid, str. 153-158.

DEVELOPMENT AND ACTIVITIES OF ORGANIZED CRIME RELATED TO HUMAN TRAFFICKING

Organized crime is by its nature and in its essence a dynamic category. It has been spreading its power by geometric progression, dispersing its force worldwide. It easily changes its frame and profile, that is its physiognomy, but never its destructing essence. Since the organized crime is mostly carried out for profit, the profit gained in this way reflects perpetuity – once started, it can never be stopped. Money laundering is the another product of such illegal activities and it generates the annual turnover of billions of dollars.

There are a lot of other statistics which clearly show the power of organized crime. But they also point to the importance of the international community to cope with these illegal activities. Since it is obvious that organized crime does not recognize borders between countries, it is of vital importance that governments all of the world recognize this problem as an imperative, unite their forces in fighting the organized crime and share the best practices in this field.

KEY WORDS: criminal law, organized crime, offer and demand, international standards, situation at the national level